

ارائه الگوی مبارزه با قاچاق انسان با استفاده از رویکرد سیستم نرم

چکیده

زمینه و هدف: قاچاق انسان یکی از سهمگین‌ترین و خطرناک‌ترین جنایاتی است که بشر در طول تاریخ بر هم‌نوع خود روا می‌دارد، در حقیقت رفتاری مخالف کرامت انسانی بوده و ارتکاب آن نقض حقوق بشر است. هدف پژوهش حاضر، ارائه الگوی مبارزه با قاچاق انسان با استفاده از رویکرد سیستم نرم است.

روش: پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی، از حیث ماهیت، توصیفی - تحلیلی است و از نظر روش، کیفی است. مشارکت‌کنندگان حاضر در پژوهش شامل خبرگان دانشگاهی هستند که با توجه به اصل کفایت نظری و نمونه‌گیری هدفمند، چهارده نفر به‌عنوان اعضای نمونه انتخاب شد. ابزار گردآوری داده‌ها، مصاحبه نیمه‌ساختاریافته بود که روایی و پایایی آن با استفاده از ضریب CVR و کاپای کوهن مورد تأیید قرار گرفت. از طرفی برای تحلیل داده‌های به‌دست آمده از رویکرد سیستم نرم بهره گرفته شده است.

یافته‌ها: یافته‌ها حکایت از آن دارد که با استفاده از رویکرد سیستم نرم، ضمن ارائه تعاریف ریشه‌ای از پدیده قاچاق انسان، الگوی مفهومی آن نیز تشریح شد. همچنین نتایج نشان می‌دهد که «تجدیدنظر و بازنگری در قوانین و مقررات، هوشمندسازی پلیس، نهادها و سازمان‌های ذی‌ربط» جزو راهبردهای مهم در مبارزه با قاچاق انسان است.

نتیجه‌گیری: قاچاق انسان یکی از خطرناک‌ترین جنایاتی است که بشر بر هم‌نوع خود روا می‌دارد؛ بنابراین، ریشه‌یابی آن، تدوین الگوی مناسب و همچنین ارائه راهکارهای مطلوب می‌تواند گامی مهم و مؤثر در زمینه کاهش این معضل اجتماعی باشد.

کلیدواژه‌ها: قاچاق، مبارزه با قاچاق انسان، روش‌شناسی سیستم‌های نرم.

دریافت: ۱۴۰۰/۰۷/۰۵

پذیرش: ۱۴۰۰/۰۹/۲۵

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

صص: ۶۳-۸۶

شناسه دیجیتال (DOR):

DOR: [20.1001.1.20086024.1400.13.4.3](https://doi.org/10.20086024.1400.13.4.3)

فرید محسنی

دانشیار گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق، دانشگاه علوم قضائی و خدمات اداری، تهران، ایران (نویسنده مسئول). رایانامه:

mohseni@ujssas.ac.ir

تجارت، قدمتی به بلندای تاریخ بشر دارد و آغاز آن به رفت‌وآمدهای مردمان پیشاتاریخ بازمی‌گردد که کالا و خدمات را قبل از نوآوری مدرن و شکل‌گیری ارزش مبادله می‌کردند. دادوستد (تجارت) یکی از بارزترین عناصری است که در تحولات حیات بشری نقش داشته و جامعه نوین امروزی ماحصل آن است (سیوبوتاریو، سوکولیو، گروسو، میهیل و گابریل^۱، ۲۰۲۱، ص ۱۵۳۸). بدون شک تجارت از راه قانون، طریقی است که رفاه و آسایش و در کنار آن پیشرفت و توسعه را برای جوامع به همراه می‌آورد. در واقع، انجام دادوستد در سایه قوانین و مقررات داخلی و بین‌المللی نویدبخش امنیت اجتماعی خواهد بود (چاولا و چوداک^۲، ۲۰۲۱، ص ۵۱). اما شرایط همیشه به این منوال نبوده و نیست؛ سرپیچی از قوانین و ارتکاب اعمال مجرمانه واقعیت تلخی است که بشر به طرق مختلف و نیات متفاوت، آن را انجام می‌دهد. تجارت نیز از این قاعده مستثنا نیست؛ به عبارتی در کنار فعالیت‌های قانونی تجارت، فعالیت‌های غیرقانونی (قاچاق^۳) نیز انجام می‌گیرد.

در حقیقت، قاچاق به معنای نقل و انتقال مخفیانه هر شیء یا ماده‌ای به قصد اجتناب از شناخته‌شدن، فرار مالیاتی و یا مصادره‌شدن است (اودان و اولیچوا^۴، ۲۰۲۱، ص ۱۵۹۱). قاچاق به شکل‌های مختلفی همچون قاچاق کالا، قاچاق مواد مخدر، قاچاق انسان^۵ و... توسط سودجویان رخ می‌دهد و هر یک تبعات و آثار هولناکی بر جامعه از خود بر جای می‌گذارد (چو^۶، ۲۰۱۵، ص ۸۶). در این بین، قاچاق انسان یکی از سهمگین‌ترین و خطرناک‌ترین جنایاتی است که بشر در طول تاریخ بر هم‌نوع خود روا می‌دارد. جنایاتی که متأسفانه در قرن بیست‌ویکم با هدف استثمار و بهره‌کشی افراد، شاهد و نظاره‌گر آن هستیم

-
- 1- Ciubotariu, Socoliuc, Grosu, Mihaila & Gabriela
  - 2- Chawla & Chodak
  - 3- Smuggl
  - 4- Avdan & Omelicheva
  - 5- Human traffick
  - 6- Cho

(باورسوکس^۱، ۲۰۱۹، ص ۲۷۱). به دیگر سخن، قاچاق انسان به تجارتی اشاره دارد که می‌تواند در قالب ازدواج اجباری، استخراج اعضا یا بافت بدن، انتقال، دریافت و استخدام انسان‌ها برای اجبار به تن‌فروشی یا انجام فعالیت‌های سخت و طاقت‌فرسا در محیط‌های کاری باشد (میدلتون و ادواردز^۲، ۲۰۲۱، ص ۳).

امروزه یکی از دغدغه‌های اساسی و شاید بتوان گفت یکی از مهم‌ترین مسائل قابل‌بحث در سطح جهانی قاچاق انسان است، به‌نحوی که بسیاری از کشورهای دنیا - اعم از توسعه‌یافته و توسعه‌نیافته - را درگیر خود ساخته و روزبه‌روز تمهیدات و راهکارهای مقابله با آن شدت بیشتری می‌گیرد. بدیهی است که قاچاق انسان به لحاظ سودآوری به تجارتی مبدل گشته که ممکن است در آینده‌ای نه‌چندان دور جایگاهی برتر از قاچاق اسلحه و یا مواد مخدر به خود بگیرد (دی برور، دی والدر و پائولوسن^۳، ۲۰۲۰، ص ۵۰۱). قاچاق انسان سود هنگفتی را عاید مرتکبین این‌گونه جرائم می‌کند و دولت‌ها می‌بایست هزینه‌های زیادی برای مبارزه با جرائم متحمل شوند. در حقیقت، ضرورت انجام پژوهش در این زمینه و شناخت کاستی‌ها و ضعف‌ها و ارائه راهکارهای مناسب می‌تواند نه‌تنها مانع از بروز قاچاق انسان در جامعه شود؛ بلکه پیامدهای مخرب ناشی از جرائم را تقلیل و حتی بار مالی دولت در مبارزه با قاچاق انسان را کاهش دهد. با این حال، می‌توان اذعان داشت که علی‌رغم تحول در معادلات جهانی و مناسبات انسانی، متأسفانه طی دهه‌های اخیر پدیده قاچاق انسان رشد و گسترش روزافزونی داشته است. از آنجاکه قاچاق انسان یکی از جرائم بزرگ و ضد انسانی است که افراد بی‌گناه را به دلایلی همچون نبود امکانات مالی، بیکاری، فقر، رؤیای پردازی زندگی بهتر و... در معرض فساد و سوءاستفاده باندهای فاسد و سودجو قرار می‌دهد. از طرفی گستره آسیب‌های ناشی از این پدیده به حدی است که منجر به پیامدهای ناگوار فردی و اجتماعی متعددی می‌شود که با فردی نگریستن به مسئله قابل‌توجه نیست. با این تفاسیر، مبارزه و پیشگیری از قاچاق انسان امری است که تمامی

1- Bowersox

2- Middleton & Edwards

3- De Brouwer, De Volder & Paulussen

کشورها با سازوکارهای مختلف در پی آن هستند. از سوی دیگر، هر ساله کشورهای زیادی هدف و طعمه این جنایت سازمان‌یافته قرار می‌گیرند که کشور ایران نیز از این قاعده مستثنا نیست. براین اساس، ضرورت توجه و تلاش جدی برای مبارزه با قاچاق انسان در کشور ایران از این امر نشأت می‌گیرد که ایران به دلیل موقعیت جغرافیایی خاص همواره درگیر این مسئله (قاچاق انسان) بوده و هر ساله تعداد زیادی از زنان و کودکان به کشورهای حوزه خلیج فارس قاچاق می‌شوند و در آنجا مورد بهره‌کشی قرار می‌گیرند. با این اوصاف، علی‌رغم تلاش شبانه‌روزی جامعه پلیس و سازمان‌های ذی‌ربط لازم است نگاه ویژه و تلاش جدی‌تری در حوزه پژوهش به‌منظور آگاه‌سازی عموم از پیامدهای ناگوار پدیده قاچاق انسان صورت پذیرد؛ از این‌رو، هدف پژوهش حاضر ارائه الگوی مبارزه با قاچاق انسان با استفاده از رویکرد سیستم‌های نرم است.

پیشینه و مبانی نظری

باباخانی (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «مبارزه با قاچاق سازمان‌یافته انسان (با تأکید بر حقوق فرانسه)» نشان داد که قانون‌گذار ایرانی رویکرد کارآمد و مشخصی نسبت به تخصصی‌کردن رسیدگی کیفری در خصوص جرائم قاچاق انسان سازمان‌یافته ندارد. فضلی (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «سیاست جنایی ایران در رابطه با قاچاق انسان به‌ویژه زنان و کودکان» بیان کرد که نقض کرامت انسانی توسط قاچاقچیان انسان و ارتباط تنگاتنگ قاچاق با دیگر جرائم سازمان‌یافته مانند پول‌شویی، از علل اصلی عزم جامعه جهانی برای مبارزه با این جرم است. ایران نیز همانند بسیاری از کشورها از تیررس قاچاقچیان انسان در امان نمانده است. تا قبل از تصویب قانون مبارزه با قاچاق انسان، نظام عدالت کیفری در سردرگمی بود. در سال ۱۳۸۳ به‌دنبال تحولات بین‌المللی، همانند تصویب پروتکل راجع به پیشگیری و مبارزه با قاچاق اشخاص به‌ویژه زنان و کودکان، الحاقی به کنوانسیون پالرمو و ارائه گزارش‌هایی مبنی بر قاچاق زنان و کودکان از ایران به کشورهای همسایه، قانون مبارزه با قاچاق انسان به

تصویب رسید. این اقدام، خلأ قانونی در این حوزه را رفع کرد؛ اما تعجیل در تصویب آن موجب شد تا بسیاری از موضوعات مربوط به این جرم مدنظر قرار نگیرد. محمدی، پورقصاب و سلیمانی (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «پیشگیری از جرائم قاچاق انسان و مهاجرین از منظر حقوق بین‌الملل با تأکید بر چالش‌ها و راهکارها» نشان دادند که نبود ارتباطدهی میان قاچاق انسان و مهاجرین و سایر جرائم، بی‌توجهی به نقش سازمان‌های مردم‌نهاد، اتخاذ رویکردهای سرکوب‌گرایانه به جای رویکردهای حمایت‌گرایانه، چالش‌های حاکم بر مبارزه بر قاچاق انسان است. از طرفی نشان دادند که شناسایی شیوه‌های قاچاق انسان و ریشه‌یابی مهاجرت‌های غیرقانونی از جمله راهکارهای مثمر در پیشگیری از قاچاق انسان است. رضایی، عظیمی و غلامزاده (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «تبیین نقش تعاملات پلیس در پیشگیری از شکل‌گیری از باندهای قاچاق کالا» بیان کردند که پلیس برای رسیدن به وضعیت مطلوب در پیشگیری از شکل‌گیری باندهای قاچاق کالا و همچنین نقش‌آفرینی در افزایش توان اقتصاد مقاومتی و تقویت اقتصاد ملی باید مؤلفه‌های تعامل با قوه مجریه و مؤلفه تعامل با نیروهای مسلح را در دوره کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت تقویت و اجرایی کند. کریم‌زاده (۱۳۹۵) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر قاچاق کالا و تأثیر آن بر اقتصاد شهرستان مرزی سراوان» بیان کرد که عوامل اجتماعی، اقتصادی، جغرافیایی، فرهنگی و عوامل اجرایی - مدیریتی در گسترش و گرایش به قاچاق کالا مؤثر است. عینی (۱۳۹۰) در مقاله‌ای با عنوان «تأمین امنیت، جبران خسارت و بازگشت به وطن بزه‌دیدگان قاچاق انسان در آسناد فراملی» اذعان داشت که از راهبردهای مبارزه مؤثر با قاچاق انسان - به‌عنوان جرمی علیه کرامت انسانی - حمایت از بزه‌دیده است. حمایت از بزه‌دیده جرم قاچاق انسان مبتنی بر ارزش‌های حقوق بشری است زیرا بزه‌دیده جرم مرتکب آن نیست و حمایت از او به همکاری بزه‌دیده با مقامات صلاحیت‌دار اداری و قضایی، به اجرای عدالت مدد می‌رساند. به‌علاوه از بزه‌دیدگی دوباره او پیشگیری می‌کند. بر این اساس، آسناد فراملی مانند پروتکل پیشگیری، سرکوب و مجازات قاچاق اشخاص به‌ویژه زنان و کودکان سازمان ملل متحد و

در موضع برتر کنوانسیون اقدام علیه قاچاق انسان شورای اروپا، تدابیر حمایتی مختلفی را مقرر کرده‌اند که به بهبودی جسمی، روانی و اجتماعی بزه‌دیده کمک می‌کند و او را برای بازگشت موفق به خانواده و اجتماعش یاری می‌کند. سه مورد از این تدابیر عبارت‌اند از: تأمین امنیت و سلامت بزه‌دیده؛ جبران خسارات قربانی و درنهایت کمک به بازگشت ترجیحاً اختیاری بزه‌دیده به جامعه مبدأ.

نتایج پژوهش میدلتون و ادواردز (۲۰۲۱) با عنوان «شناسایی قاچاق کودک در سیستم رفاه کودکان: راهکارها و بهترین شیوه‌ها برای غربال‌گری و پروتکل‌های شناسایی در ایالات متحده» نشان دادند که عواقب قاچاق کودکان بسیار مضر و خطرناک است و تا زمانی که شناسایی و درمان نشود می‌تواند نتایج منفی و گاهی کشنده مادام‌العمر داشته باشد. اودان و اولیچوا (۲۰۲۱) نیز در مطالعه‌ای با عنوان «رابطه قاچاق انسان - تروریسم: وقتی بازیگران غیردولتی خشن درگیر برده‌داری مدرن می‌شوند» اذعان داشتند که سازمان‌ها و گروه‌های شورشی به دلیل بهره‌کشی جنسی، استخدام اجباری، برده‌داری و آدم‌ربایی اقدام به قاچاق انسان می‌کنند. حمزه، عثمان و موسی^۱ (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان «علل افزایش و کاهش قاچاق انسان در مالزی از منظر اجرایی» دریافتند که موضوع قاچاق انسان، پدیده‌ای جهانی است که گریبانگیر بیشتر کشورهای جهان است. آن‌ها نشان دادند که فقر و عوامل اقتصادی از جمله عوامل مؤثر در قاچاق انسانی می‌باشد و آگاهی جامعه و اقدامات اجرایی از جمله راهکارهای مفید در کاهش قاچاق انسان است. یافته‌های نورود^۲ (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان «استثمار کاری کشاورزان مهاجر: خطراتی برای قاچاق انسان» حکایت از آن دارد که وجود خشونت، فقدان شبکه‌های اجتماعی و اقتصادی و عدم اشتغال مطمئن می‌تواند خطرات قاچاق انسان را برجسته‌تر سازد. یانگ (۲۰۱۶) در پژوهشی با عنوان «قاچاق انسان در جنوب‌شرق آسیا و توانمندسازی اقتصادی» بیان کرد که تلاش برای توسعه اقتصادی می‌تواند منجر به کاهش قاچاق در

1- Hamzah, Othman & Musa

2- Norwood

جامعه شود. چو (۲۰۱۵) در مطالعه‌ای با عنوان «ارزیابی سیاست‌های مقابله با قاچاق انسان در سراسر جهان: مروری بر شاخص P^۳» خاطرنشان کرد که بسیاری از کشورها در حمایت و حفاظت از قربانیان قاچاق انسان کوتاهی می‌کنند. پریز و سرموندز^۱ (۲۰۱۳) در پژوهشی با عنوان «قاچاق با عنوان نقض حقوق بشر» نشان دادند که وجود سیاست‌های تبعیضی در کنار ترویج و حاکمیت فرهنگ خشونت در جامعه می‌تواند از علل مؤثر در بروز قاچاق انسان در جامعه باشد.

قاچاق انسان

دین اسلام با توجه به برابری تمامی انسان‌ها، تنها ملاک برتری انسان‌ها را تقوا بیان کرده است؛ از این رو در احکام اسلامی با هر نوع بهره‌کشی و استثمار انسان‌ها مقابله شده است (حبیب‌زاده، مقدسی و جعفری دولت‌آبادی، ۱۳۸۸، ص ۱۰۰). تقریباً تمامی جرم‌شناسان معتقدند که برای داشتن جامعه‌ایمن و بهبود رفاه و آسایش مردم، مبارزه با جرم امری لازم و ضروری است (محسنی، ۱۳۹۸، ص ۱۴۲).

تجارت غیرقانونی یا به عبارتی قاچاق یکی از راه‌های کسب درآمد است که افراد سودجو بدون در نظر گرفتن عواقب و پیامدهای ناگوار آن اقدام به انجام این فعالیت می‌کنند. شاید بتوان گفت قاچاق انسان بعد از قاچاق اسلحه و مواد مخدر سومین تجارت غیرقانونی در سطح دنیا محسوب می‌شود (دیرنزو^۲، ۲۰۲۰، ص ۸). قاچاق انسان، آسیب‌های گسترده‌ای از جمله خشونت فیزیکی، عاطفی و جنسی را به افرادی که مورد استثمار قرار می‌گیرند، متحمل می‌سازد (توردس و دیاز^۳، ۲۰۲۱). پروتکل کنوانسیون پالمو^۴ قاچاق انسان را استخدام، حمل و نقل، انتقال، نگهداری یا دریافت افراد به وسیله تهدید، اجبار، فریب، ربودن، استفاده از زور و یا دریافت وجه با هدف بهره‌کشی بیان می‌کند

1- Preez & Simmonds

2- Dirienzo

3- Todres & Diaz

4- Protocol Palermo Convention, U.N. General Assembl

(شیخ‌الاسلامی و خرمی، ۱۳۹۳: ۲۹۴). قاچاق انسان یعنی استخدام، پناه دادن، انتقال و یا به‌دست آوردن فردی برای کار یا خدمتی از طریق زور، کلاهبرداری و یا شرایطی که فرد اراده‌ای از خود نداشته باشد (دوویدایتس^۱، ۲۰۱۰، ص ۴۶۳). ممکن است قاچاق انسان در داخل مرزهای یک کشور و یا برعکس خارج از مرزهای آن رخ دهد. به‌هرحال، به‌دلیل تجاوز به حقوق قربانی به‌واسطه جبر و کلاهبرداری، جنایت علیه فرد تلقی می‌شود (پاچکو^۲، ۲۰۲۰، ص ۱۱). می‌توان گفت که قاچاق انسان به‌معنای انتقال غیرقانونی و مخفیانه فرد در عرض مرزهای ملی توسط قاچاقچیان و سندیکاهای جنایتکار برای کارهای خانگی و اجباری، ازدواج دروغین، فرزندخواندگی دروغین و استخدام مخفیانه است (اوکلی و ایدمودی^۳، ۲۰۲۰، ص ۹). در بیانی دیگر، مفهوم پدیده قاچاق انسان بسیار گسترده است و سایر اشکال بهره‌کشی جنسی، برداشت اعضا و جوارح، فعالیت‌های اجباری و یا رفتارهایی شبیه بردگی یا انقیاد را در برمی‌گیرد (حمزه^۴ و همکاران، ۲۰۲۰، ص ۸۴۹). متأسفانه بیشتر قربانیان قاچاق انسان، دختران و زنان جوانی هستند که برای بهره‌کشی‌های جنسی قاچاق می‌شوند. این افراد (دختران و زنان) عمدتاً از کشورهای هستند که وضعیت اشتغال مناسبی ندارند یا به‌عبارتی نرخ بیکاری در آنجا بالاست (نورود، ۲۰۲۰، ص ۵).

قاچاق انسان برای سوءاستفاده و بهره‌کشی، رفتاری مخالف کرامت انسانی و ارتکاب آن نقض حقوق بشر توصیف شده است؛ زیرا در فرایند ارتکاب آن مهم‌ترین حقوق بزه‌دیده همچون حق انتخاب و سلامت وی لگدمال می‌شود (عینی، ۱۳۹۰، ص ۲۶). لذا اصل چهل‌وسوم قانون اساسی برآوردن نیازهای انسان را با قید «حفظ آزادگی او» ذکر کرده تا اعمال خلاف کرامت انسانی هنگام اعطای امکانات به اشخاص منع شود و کرنش‌ها و چاپلوسی و بردگی مدرن و غیره ایجاد نشود (محسنی، ۱۳۹۵، ص ۱۶۹). برای ممانعت و

1- Dovydaitis

2- Pacheco

3- Okoli & Idemudia

4- Hamzah

جلوگیری از شیوع و گسترش از جرائم باید راه‌های مقابله با آن در دستور کار قرار گیرد. باید اذعان داشت که اقدامات مقابله‌ای با جرائم و مجرمین، توسط نهادهای مسئول است که مستقیماً به افرادی می‌پردازد که عملاً جرم را در سطح جامعه مرتکب می‌شوند (وطن‌خواه، ۱۳۹۱، ص ۱۳). مبارزه و پیشگیری از قاچاق انسان به تمامی اقدامات و فعالیت‌های مثبتی اطلاق می‌شود که به‌منظور تقلیل و درنهایت ریشه‌کن کردن این پدیده شوم صورت می‌پذیرد. درواقع، مبارزه و پیشگیری از قاچاق انسان دربرگیرنده تلاش‌هایی است که به منظور متوقف کردن حدوث آن انجام می‌گیرد (محمدی و همکاران، ۱۳۹۸، ص ۱۸۹). مبارزه با قاچاق انسان، یکی از اهداف اساسی و کلیدی کشورهای طی دهه‌های اخیر است. کشورها سعی می‌کنند با افزایش آگاهی‌رسانی عمومی و ارائه اطلاعات به شهروندان در خصوص عواقب آن تا حد امکان مانع از بروز این جرائم هولناک شوند (ساساکی^۱، ۲۰۲۰، ص ۳).

عوامل مؤثر بر قاچاق انسان و راهکارهای مبارزه با آن

قاچاق انسان، پدیده‌ای است که هم در سطح ملی و هم در سطح بین‌المللی وجود دارد و همین امر مشخص کردن عواملی که منجر به قاچاق انسان می‌شود را بسیار پیچیده می‌کند. این بدان خاطر است که موضوع قاچاق انسان طرف‌های زیادی را درگیر می‌کند و معمولاً شامل مسائل فرامرزی بوده که کنترل آن‌ها دشوار است (حمزه و همکاران، ۲۰۲۰، ص ۸۵۰). مطالعات مختلفی در خصوص عوامل مؤثر بر بروز قاچاق انسان و همچنین ارائه راهکارهایی برای مقابله با آن صورت گرفته که در این پژوهش به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود؛ مثلاً فقر، تحصیلات اندک، بی‌ثباتی سیاسی و اقتصادی (یانگ^۲، ۲۰۱۶؛ ص ۶۹)؛ درگیری‌های داخلی و منطقه‌ای، مسائل اقتصادی جهانی و بی‌سوادی (زنین^۳، ۲۰۱۰؛ ص ۷؛ سامونی و کانویو^۴، ۲۰۱۳؛ ص ۶۵)؛ سیاست‌های تعدیل اقتصادی برخی جوامع، ساختارهای نامناسب اجتماعی،

1- Sasaki

2- Yang

3- Zinin

4- Samuni & Kanyo

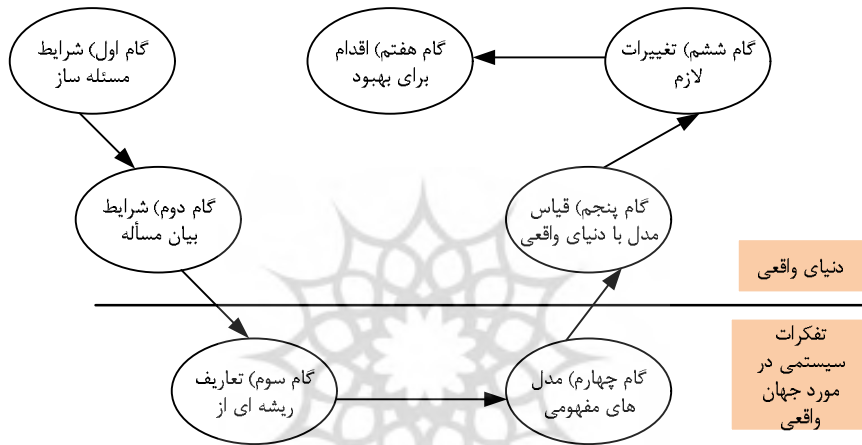
سیاسی و اقتصادی (کوک، ژانگ، سانچز و آشیلی^۱، ۲۰۱۸: ص ۱۱۹)؛ ترویج و حاکمیت فرهنگ خشونت در جامعه، سیاست‌های تبعیضی (پریز و سرموندز، ۲۰۱۳: ص ۱۰۶)؛ تسهیل رفت‌وآمد میان برخی کشورها، سود سرشار از قاچاق انسان (کیس و زیمرمن^۲، ۲۰۱۹: ص ۳)؛ تقاضای زیاد برای خدمات جنسی در کشورهای مقصد، فراوانی کار یا وجود شغل در کشور مقصد (اوکلی و ایدمودی، ۲۰۲۰: ص ۶) و نژادپرستی، مجازات کیفری اندک در برخی از کشورها، ازدواج‌های زودرس (موراشکیویچ^۳، ۲۰۱۹: ص ۳۹۷) از جمله عوامل مؤثری هستند که منجر به بروز پدیده قاچاق انسان در جامعه می‌شوند. از طرفی راهکارهایی از سوی برخی محققان و پژوهشگران ارائه شده که مانع از قاچاق انسان می‌شود؛ مانند کنترل مرزهای کشور، قوانین شدید و بازدارنده (دیرنزو، ۲۰۲۰: ص ۵)؛ آگاه‌سازی مردم، ارائه اطلاعات مناسب به شهروندان در خصوص عوارض قاچاق انسان (ساساکی، ۲۰۲۰: ص ۳)؛ ریشه‌یابی عوامل مختلف اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی (کارلین و هرناندز^۴، ۲۰۱۱: ص ۱۰)؛ افزایش محکومیت‌های مجرمان (دوریسین و میلن^۵، ۲۰۲۱: ص ۴۶۰) و حمایت از بزه‌دیده (عینی، ۱۳۹۰: ص ۲۵) نیز راهکارهایی می‌باشند که برای مبارزه با قاچاق انسان به کار گرفته می‌شوند.

روش

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از حیث ماهیت توصیفی - تحلیلی و همچنین از نظر روش دارای رویکردی کیفی است. مشارکت‌کنندگان حاضر در پژوهش را خبرگان دانشگاهی تشکیل می‌دهند که با توجه به اصل کفایت نظری و نمونه‌گیری هدفمند، چهارده نفر به‌عنوان اعضای نمونه انتخاب شد. ابزار گردآوری داده‌ها، مصاحبه نیمه‌ساختاریافته بود که روایی و پایایی آن با استفاده از ضریب CVR و کاپای کوهن مورد تأیید قرار گرفت. قابل‌ذکر است

- 1- Kook,Zhang, Sanchez & Achilli
- 2- Kiss & Zimmerman
- 3- Muraszkievicz
- 4- Carling & Hernandez
- 5- Durisin & Meulen

که تحلیل داده‌ها با استفاده از رویکرد سیستم‌های نرم^۱ (SSM) انجام شده است. ایده اصلی این رویکرد آن است که افراد براساس ادراک خود، پدیده‌های گوناگون را تفسیر می‌کنند که درک این افراد بر مبنای تجربیات فردی، پیش‌زمینه‌های ذهنی، تجربه و دانش آن‌ها است (فاطمی و همکاران، ۱۳۹۸). روش سیستم‌های نرم بر مبنای پارادایم‌های تفسیر‌گرایی و مخصوصاً فلسفه هرمنوتیک و پدیدارشناسی شکل گرفته است. رویکرد سیستم‌های نرم در حالت ایده‌آل گرایانه خود هفت گام منطقی را توصیف می‌کند.

شکل ۱. الگوریتم سیستم نرم (SSM)

این رویکرد برای یک موقعیت مسئله، شناختی سازمان یافته ارائه کرده است؛ به گونه‌ای که این شناخت منجر به اقدام مناسب برای بهبود مسئله می‌شود. قابل ذکر است که استفاده از این مدل می‌تواند تعریفی ریشه‌ای برای هر سیستم فعالیت انسانی ارائه دهد تا بدین طریق فرایند تبدیل را تشریح کنند. این تعریف ریشه‌ای ضمن تشریح و توصیف سیستم ایده‌آل، اهداف آن، افراد درگیر در موقعیت، افراد تحت تأثیر و تأثیرگذار را معرفی می‌کند. این معنا در قالب عبارت مخفف CATWOE بیان شده است که عناصر آن در جدول زیر تشریح شده است.

جدول ۱. عناصر CATWOE و تعاریف آن

عناصر	تعاریف
مشتریان (C)	افرادی که مستقیماً از سیستم نفع برده یا متضرر می‌شوند
نفس‌آفرینان (A)	افرادی که فعالیت‌های سیستم را انجام می‌دهند
فرایند تبدیل (T)	تبدیل ورودی به خروجی
جهان‌بینی (W)	معنابخشی به فعالیت‌های سیستم
مالک (O)	فردی که توانایی ایجاد یا توقف فرایند تبدیل را داشته باشد
محدودیت (E)	عناصر محیطی که فرض‌ها و محدودیت‌هایی بر سیستم تحمیل می‌کند.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های توصیفی

جدول ۲. یافته‌های جمعیت‌شناختی

جنسیت	فراوانی درصد	سن	فراوانی درصد	تحصیلات	فراوانی درصد	سابقه کار	فراوانی درصد
مرد	۱۴	۰/۱۰۰	۴۰-۳۰	۵	۰/۳۶	کارشناسی ارشد	۰
زن	-	۰	۴۱ سال به بالا	۹	۰/۶۴	دکتری	۱۴
							بین ۵ تا ۱۵ سال
							۲۵ تا سال
							۲۶ سال به بالا
							۴
							۷
							۳

یافته‌های استنباطی

گام اول و دوم: تعریف شرایط و موقعیت مسئله‌زا

قاچاق انسان از جمله پدیده‌هایی است که جامعه جهانی را به چالش کشیده و همتی همگانی می‌خواهد تا از این معضل شوم مصون بماند. در واقع، قاچاق انسان شکل تکامل یافته و نوین برده‌داری سابق است که با گذر بشر به عصر تکنولوژی با مفهومی جدید گریبانگیر آن شده است. باید اذعان داشت که با توجه به مطالعات و تحقیقات صورت گرفته درباره قاچاق انسان، کاستی‌ها و ضعف‌هایی وجود دارد که به‌عنوان مسئله اصلی در شرایط کنونی برای نهادهای مبارزه با قاچاق انسان و کشور مدنظر قرار گرفت.

گام سوم: استخراج تعریف ریشه‌ای

در این گام از دنیای واقعی خارج شده و با ورود به دنیای مفهومی و سیستمی، تلاش می‌شود تا تعریفی از موضوع مسئله‌ساز ارائه شود. گفتنی است در این مرحله به‌منظور ارائه تعریف ریشه‌ای از روش کاتوو^۱ بهره گرفته شد. در حقیقت، روش کاتوو مکانیسمی است برای محک و ضمانت تعریف ریشه‌ای، درستی و صحت لغات انتخاب‌شده است. با توجه به مطالب گفته‌شده جدول زیر فرایند گام سوم را نشان می‌دهد.

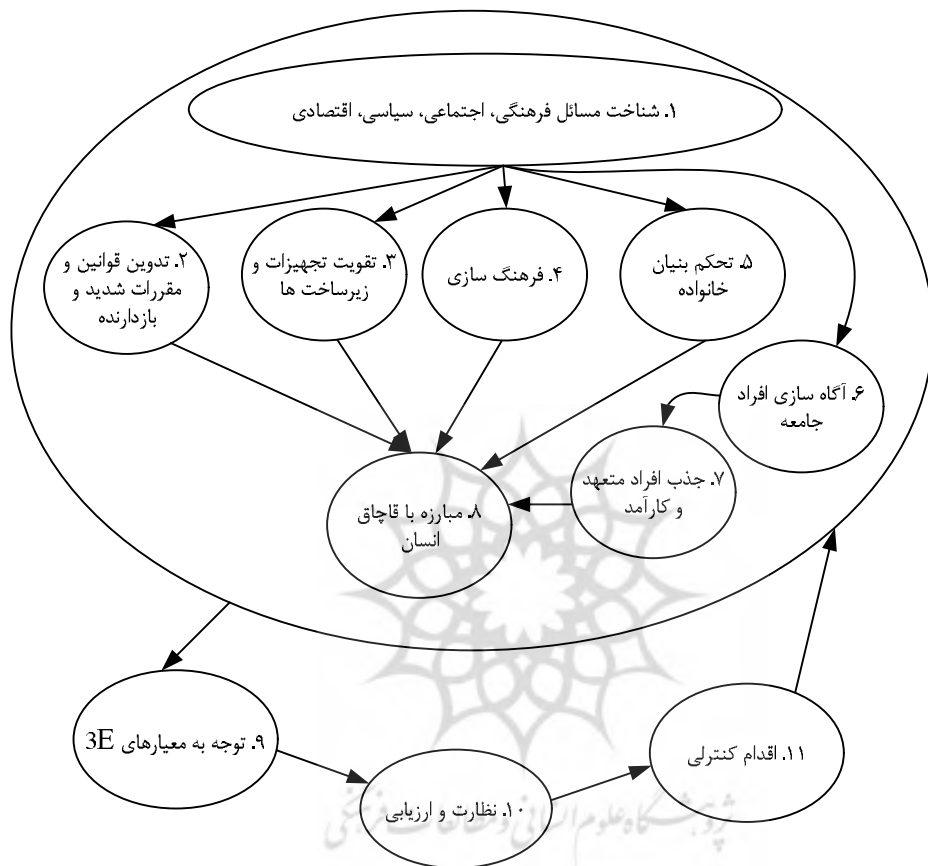
جدول ۳. عناصر CATWOE برای مبارزه با قاچاق انسان

عناصر	مبارزه با قاچاق انسان
مشتریان (C)	قاچاقچیان، مردم (جامعه)، توزیع‌کنندگان، مصرف‌کنندگان
نقش‌آفرینان (A)	نهادهای مبارزه با قاچاق انسان، پلیس جامعه
فرایند تبدیل (T)	کنترل هدفمند مبادی ورودی و توزیع
جهان‌بینی (W)	افزایش دغدغه و نگرانی افراد، مشکلات روحی و روانی، خسارت مالی و جانی
مالک (O)	نهادهای مبارزه با قاچاق انسان، پلیس جامعه
محدودیت (E)	قوانین و مقررات، کانال‌های توزیع مختلف، مسائل اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی

گام چهارم: ساخت مدل مفهومی

در این مرحله، اقدام به ساخت مدل می‌شود. باید خاطر نشان کرد که این مدل دربرگیرندهٔ فعالی است که در تعاریف ریشه‌ای به‌کار گرفته شده است و درنهایت، با ترتیبی منطقی به همدیگر وصل شده‌اند. نکتهٔ قابل توجه در این گام آن است که مدل‌های ترسیم‌شده، مدل‌هایی امکان‌پذیرند که بر مبنای توافقات دست‌اندرکاران و براساس تعاریف ریشه‌ای ترسیم شده است. مدل‌سازی در حقیقت کنار هم قرار دادن قطعاتی است که برای تبیین فعالیت‌های سیستم لازم بوده و باید در قالب تعاریف بنیادین و بر مبنای وابستگی‌های منطقی شکل بگیرد. البته باید به این نکته هم اشاره داشت که برای ارزیابی مدل سه معیار

کفایت (E1)^۱، کارایی (E2)^۲ و اثربخشی (E3)^۳ در نظر گرفته می‌شود؛ بنابراین، در شکل زیر مدل مفهومی پژوهش نشان داده شده است.

شکل ۲. الگوی مبارزه با قاچاق انسان

- 1- Efficacy
- 2- Efficiency
- 3- Effectiveness

گام پنجم و ششم: هم‌سنجی با دنیای واقعی و بیان تغییرات لازم

در این مرحله لازم است مدل مفهومی ایجادشده با ادراک از جهان واقعی موردقیاس قرار گیرد. درواقع، از این مدل‌ها می‌توان برای ارزیابی سیستم موجود و موقعیت‌های گذشته و نیز قیاس با موقعیت فعلی استفاده کرد. تحلیل‌های انجام‌شده باید توان و امکان شناسایی تغییرات در سیستم موجود را برقرار کنند، تغییراتی که هم مطلوب و هم امکان‌پذیر است، شناسایی شود. به‌این ترتیب در ادامه مدل مفهومی را با آنچه در دنیای واقعی رخ می‌دهد، مقایسه کرده و تغییرات لازم در راستای بهبود شرایط فعلی را بیان می‌کنیم.

جدول ۴. مقایسه مدل مفهومی با دنیای واقعی

کنش	وجود در جهان واقعی	نحوه انجام	مطلوب	امکان پذیر	نظرات
شناخت مسائل فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی	بله ولی به حد کافی مسائل ریشه‌یابی نشده‌اند	استفاده اندک از خبرگان امر	خیر	بله	تدوین برنامه‌های آموزشی، به‌کارگیری متخصصین و خبرگان در حوزه‌های مختلف فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی، مشارکت مردم
تدوین قوانین و مقررات شدید و بازدارنده	ناکافی	توسط مجلس	خیر	بله	تجدیدنظر و بازنگری در قوانین و مقررات، اعمال محکومیت سنگین برای مجرمان قاچاق انسان
تقویت تجهیزات و زیرساخت‌ها	بله ولی ناکافی	توسط نهادهای مبارزه با قاچاق انسان و پلیس	خیر	بله	خرید و به‌کارگیری تجهیزات نوین، سرمایه‌گذاری در امر زیرساخت‌ها، بهره‌گیری از دانش روز
فرهنگ‌سازی	بله ولی ناکافی	مدارس، دانشگاه‌ها و رسانه‌های ملی	خیر	بله	تدوین خط‌مشی‌ها و برنامه‌ها برای رسانه‌ها در امر فرهنگ‌سازی، شکل‌گیری نهادهای فرهنگی مناسب، آموزش صحیح در مدارس و دانشگاه
تحکم بنیان خانواده	بله ولی ناکافی	خانواده و نهادهای	خیر	بله	برنامه‌های آموزشی

کنش	وجود در جهان واقعی	نحوه انجام	مطلوب	امکان پذیر	نظرات
		ذی ربط			مناسب برای والدین، توجه به رفاه و آرامش خانواده‌ها، افزایش سطح درآمد، فقرزدایی
آگاه‌سازی افراد جامعه	بله ولی ناکافی	رسانه‌ها، مطبوعات، دانشگاه‌ها، مراکز آموزشی و مدارس	خیر	بله	افزایش فعالیت رسانه‌ها (تلویزیون، رادیو و ...) جهت آگاه‌سازی مردم، ایجاد گروه‌ها و انجمن‌های داوطلب برای آگاه ساختن مردم به خصوص نواحی روستایی، به کارگیری آموزه‌های دینی
جذب افراد متعهد و متخصص	بله ولی ناکافی	توسط نهادهای مبارزه با قاچاق انسان و پلیس	خیر	بله	استخدام و به کارگیری افراد متعهد به کشور، توجه به مدیریت استعداد، تخصص‌گرایی، شایسته‌گزینی
مبارزه با قاچاق انسان	بله ولی ناکافی	پلیس و نهادهای سازمان‌های ذی‌ربط	خیر	بله	هوشمندسازی پلیس و نهادها و سازمان‌های ذی‌ربط، یکپارچگی و اتحاد همگانی

گام هفتم: اقدام برای بهبود (اجرا)

قابل ذکر است که در گام ششم، تغییرات ضروری در خصوص مبارزه با قاچاق انسان مشخص شد؛ از این رو باید تغییرات مذکور پیاده‌سازی و اجرا شود و مجدداً چرخه تکرار شود.

بحث و نتیجه‌گیری

ترویج فعالیت‌های غیرقانونی و غیراخلاقی در هر جامعه باعث مخدوش شدن چهره آن هم در سطح ملی و هم در سطح بین‌المللی خواهد شد. نهادهای امنیتی و در صدر آن پلیس همواره طلایه‌دار حفظ نظم و امنیت در جامعه بوده

و با تلاش شبانه‌روزی سعی در برپایی محیطی امن و عاری از فساد در جامعه دارد. قاچاق از جمله رفتارهای پنهانی و غیرقانونی مجرمان است که به طرق مختلف در هر جامعه‌ای رخ می‌دهد. بدیهی است که قاچاق می‌تواند به صورت قاچاق کالا، قاچاق انسان و... انجام گیرد و هریک تبعاتی را برای جامعه در پی داشته باشد. با این اوصاف، یکی از خطرناک‌ترین و سهمگین‌ترین فعالیت‌های بشر در طول تاریخ نسبت به هم‌نوع خویش، ارتکاب کنش‌های غیرقانونی است که در گذشته اصطلاح «برده‌داری» معرف آن بود ولی امروز با «قاچاق انسان» شناخته می‌شود. قاچاق انسان دربرگیرنده فعالیت‌های غیرقانونی و مخفیانه‌ای است که مجرمان برای کسب سود به هم‌کیش و هم‌نوع خود روا می‌دارند. همان‌طور که پیشتر نیز بیان شد، بهره‌کشی از انسان - خواه ارادی باشد یا غیرارادی - گویای قاچاق انسان است که باید تلاش جدی در این راستا صورت گیرد و مانع از انجام آن در جامعه شد. از طرفی موانع و کاستی‌های موجود در مبارزه با قاچاق انسان در شرایط کنونی به‌عنوان مسئله اصلی باعث شد تا پژوهش حاضر با هدف ارائه الگوی مبارزه با قاچاق انسان با استفاده از رویکرد سیستم نرم انجام شود. نتایج پژوهش حکایت از آن دارد که مبارزه با قاچاق انسان یکی از معضلات مهم در جامعه به‌شمار می‌رود و در صورتی که مبارزه با آن به‌درستی اجرایی شود، زمینه محیطی امن و ایمن بیش‌ازپیش فراهم می‌شود. همچنین مشخص شد که سازمان پلیس و دیگر نهادهای مبارزه با قاچاق انسان همچون قوه قضائیه از جمله نهادهای مهم و ذی‌ربط هستند. از سوی دیگر عدم تدوین قوانین و مقررات شدید و بازدارنده، نداشتن تجهیزات و زیرساخت‌ها، فرهنگ نامناسب، ناآگاهی مردم جامعه، تضعیف بنیان خانواده و عدم جذب افراد متخصص و متعهد در افزایش قاچاق انسان تأثیرگذار است. در این راستا بیان شد که تدوین برنامه‌های آموزشی، به‌کارگیری متخصصین و خبرگان در حوزه‌های مختلف فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی و مشارکت مردم می‌تواند در شناخت و آگاهی از مسائل فوق مفید باشد. در خصوص وجه افتراق و اشتراک پژوهش حاضر نیز باید اذعان داشت که یافته‌های پژوهش حاضر با یافته‌های فضلی (۱۳۹۹) و عینی (۱۳۹۰) نیز

مطابقت و همخوانی دارد. یافته‌های آن‌ها حکایت از آن داشت که تشدید قوانین و مقررات مناسب و شدید در حمایت از بزه‌دیدگان می‌تواند پدیده شوم قاچاق انسان در جامعه را کاهش دهد که در پژوهش حاضر نیز به این مهم اشاره شده است. حمزه و همکاران (۲۰۲۰) نیز معتقدند که آگاهی‌رسانی عمومی و ارائه اطلاعات به شهروندان می‌تواند زمینه‌ساز کاهش قاچاق انسان باشد؛ در پژوهش حاضر نیز به این مهم اشاره شده است. از طرفی یانگ (۲۰۱۶) و پریز و سرموندز (۲۰۱۳) نیز معتقدند که ساختارهای نامناسب اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی موجب بروز پدیده قاچاق انسان می‌شود، کما اینکه در پژوهش حاضر رفع این مسائل مدنظر قرار گرفته است. از طرفی نتایج پژوهش حاضر با یافته‌های باباخانی (۱۳۹۹) و محمدی و همکاران (۱۳۹۸) سنخیتی ندارند؛ زیرا باباخانی (۱۳۹۹) ناکارآمدی قانون‌گذار ایرانی نسبت به تخصصی‌کردن رسیدگی کیفری در خصوص جرائم قاچاق انسان سازمان‌یافته را نشان داد و محمدی و همکاران (۱۳۹۸) نیز نشان دادند که عواملی همچون نبود ارتباط‌دهی میان قاچاق انسان و مهاجرین و سایر جرائم، بی‌توجهی به نقش سازمان‌های مردم‌نهاد، اتخاذ رویکردهای سرکوب‌گرایانه به جای رویکردهای حمایت‌گرایانه مهم‌ترین چالش‌های مبارزه با قاچاق انسان می‌باشد که در این پژوهش به این موارد پرداخته نشده است. همچنین می‌توان ادعان داشت که یافته‌های نوروود (۲۰۲۰) با نتایج پژوهش حاضر مطابقت و همخوانی ندارد. وجود خشونت، فقدان شبکه‌های اجتماعی و اقتصادی و عدم اشتغال مطمئن از جمله عواملی است که می‌تواند خطرات قاچاق انسان را با توجه به گفته‌های نوروود (۲۰۲۰) افزایش دهد؛ در این پژوهش به این امور پرداخته نشده است.

پیشنهادها

- به‌منظور مبارزه با قاچاق انسان، فرهنگ‌سازی مناسب از طریق رسانه‌های ملی و همچنین شکل‌گیری نهادهای فرهنگی مناسب، آموزش صحیح در

مدارس و دانشگاه‌ها برای عزمی جدی در بسیج همگانی لازم و ضروری است.

- سازمان‌های درگیر در مبارزه با قاچاق انسان به‌خصوص جامعه پلیس زیرساخت‌های لازم در حوزه تکنولوژی و فناوری را به‌کار گیرند و خود را به دانش روز در این زمینه مجهز کنند.

- از طرفی استخدام و به‌کارگیری افراد متخصص و متعهد به کشور و همچنین شایسته‌گزینی در سازمان‌ها و نهادهای مبارزه با قاچاق انسان و همچنین جامعه پلیس می‌تواند مانع از انجام فعالیت مجرمان در قاچاق انسان شود.

- هوشمندسازی سازمان پلیس به‌عنوان یکی از مهم‌ترین نهادهای مبارزه با قاچاق انسان گام بزرگی در راستای ریشه‌کن کردن این معضل اجتماعی است. در حقیقت بهره‌گیری از ابزارها و تکنیک‌های فنی و اطلاعاتی برای مدیریت صحیح امور، تسهیل فعالیت‌ها، شتاب بخشیدن به اجرای دقیق و حرفه‌ای‌تر امور و بهره‌برداری حداکثری از خدمات حوزه فناوری اطلاعات می‌تواند قابلیت سازمان پلیس در مواجهه با جرائم قاچاق انسان را افزایش دهد.

- داشتن برنامه‌ها و راهبردهای مناسب در خصوص آگاه‌سازی مردم و ارائه اطلاعات درست در خصوص عوارض قاچاق انسان باعث می‌شود که افراد کمتر در دام مجرمان قرار گیرند.

سپاسگزاری

درنهایت از همکاری و مشاوره علمی مشارکت‌کنندگان در تدوین پژوهش حاضر صمیمانه تقدیر و تشکر می‌نماییم.

— حبیب‌زاده، محمدجعفر؛ مقدسی، محمدباقر و جعفری دولت‌آبادی، عباس. (۱۳۸۹). قاچاق انسان در حقوق کیفری ایران. پژوهش‌های حقوق تطبیقی، ۱۳(۴)، صص ۱۰۰-۱۲۴. قابل‌بازیابی از:

<https://clr.modares.ac.ir/article-20-9434>

— رضایی، محسن؛ غلامی، حسین و عظیم‌زاده، شادی. (۱۳۹۷). تبیین نقش تعاملات پلیس در پیشگیری از شکل‌گیری از باندهای قاچاق کالا. انتظام اجتماعی، ۸(۲)، صص ۹۹-۱۲۴. قابل‌بازیابی از:

http://sopra.jrl.police.ir/article_108538.html

— شیخ‌الاسلامی، محمدحسن و خرمی، مصطفی. (۱۳۹۳). بررسی تدبیرهای سازمان همکاری اقتصادی (اگو) برای مقابله با قاچاق انسان به‌عنوان یک موضوع جهانی. مطالعات اوراسیای مرکزی، ۷(۲)، صص ۲۹۱-۳۱۸. قابل‌بازیابی از:

https://jcep.ut.ac.ir/article_52981.html

— عینی، محسن. (۱۳۹۰). تأمین امنیت، جبران خسارت و بازگشت به وطن بزه‌دیدگان قاچاق انسان در اسناد فراملی. آموزه‌های حقوق کیفری، ۸(۱)، صص ۱۹-۴۸. قابل‌بازیابی از:

https://cld.razavi.ac.ir/article_842.html

— فاطمی، سیده زهرا؛ آذر، عادل؛ مقبل باعرض، عباس و خدیور، آمنه. (۱۳۹۸). واکاوی مفهوم نوسازی استراتژیک با رویکرد روش‌شناسی سیستم‌های نرم. اندیشه مدیریت راهبردی، ۱۳(۱)، صص ۱۶۵-۱۸۸. قابل‌بازیابی از:

https://smt.journals.isu.ac.ir/article_2555.html

– کریمزاده، مجید. (۱۳۹۵). بررسی عوامل مؤثر بر قاچاق کالا و تأثیر آن بر اقتصاد شهرستان مرزی سراوان. *انتظام اجتماعی*، ۸(۲)، صص ۱۷-۳۲. قابل بازیابی از:

http://sopra.jrl.police.ir/article_59001.html

– محسنی، فرید. (۱۳۹۵). *حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران*. چاپ دوم. تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (ع)،

– محسنی، فرید. (۱۳۹۸). *جرم‌شناسی*. تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).

– محمدی، محمد؛ پورقصاب امیری، علی و سلیمانی، حسن. (۱۳۹۸). پیشگیری از جرائم قاچاق انسان و مهاجرین از منظر حقوق بین‌الملل با تأکید بر چالش‌ها و راهکارها. *راهبرد سیاسی*، ۳(۱۱)، صص ۱۸۵-۲۰۹. قابل بازیابی از:

http://www.rahbordsyasi.ir/article_110156.html

– وطن‌خواه، حمید. (۱۳۹۱). بررسی نقش پلیس در پیشگیری و مقابله با قاچاق زنان و دختران. *پلیس زن*، ۶(۱۶)، صص ۶-۳۳. قابل بازیابی از:

<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=192697>

– Avdan, N & Omelicheva, M. (2021). Human Trafficking-Terrorism Nexus: When Violent Non-State Actors Engage in the Modern-Day Slavery. *Journal of Conflict Resolution*, 65(9), 1576-1606. Retrieved from:

<https://doi.org/10.1177/00220027211010904>

– Bowersox, Z. (2019). Does Human Trafficking Extend Conflict Duration?. *Journal of Human Trafficking*, 5(4), 267-280. Retrieved from:

<https://doi.org/10.1080/23322705.2018.1486630>

- Chawla, Y & Chodak, G. (2021). Social media marketing for businesses: Organic promotions of web-links on Facebook. *Journal of Business Research*, 135, 49-65. Retrieved from:
<https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.06.0>
- Cho, Y. (2015). Evaluating Policies Against Human Trafficking Worldwide: An Overview and Review of the 3P Index. *Journal of Human Trafficking*, 1, 86–99. Retrieved from:
<https://doi.org/10.1080/23322705.2015.1014660>
- Ciubotariu, M.S., Socoliuc, M., Grosu, V., Mihaila, S & Gabriela, C. (2021). Modeling the relationship between integrated reporting quality and sustainable business development. *Journal of Business Economics and Management*, 22(6), 1531-1550. Retrieved from:
<https://doi.org/10.3846/jbem.2021.15601>
- DeBrouwer, A. M., de Volder, E & Paulussen, C. (2020). Prosecuting the Nexus between Terrorism, Conflict-related Sexual Violence and Trafficking in Human Beings Before National Legal Mechanisms: Case Studies of Boko Haram and Al-Shabaab. *Journal of International Criminal Justice*, 18 (2), 499–516. Retrieved from:
<https://doi.org/10.1093/jicj/mqaa014>
- DiRienzo, C. (2020). Human Trafficking: What the New IOM Dataset Reveals. *Journal of Human Trafficking*, 1-16. Retrieved from:
<https://doi.org/10.1080/23322705.2020.1808383>
- Dovydaitis, T. (2010). Human trafficking: the role of the health care provider. *Journal of midwifery & women's health*, 55(5), 462-467. Retrieved from:
<https://doi.org/10.1016/j.jmwh.2009.12.017>
- Durisin, E. M., & van der Meulen, E. (2021). Sexualized nationalism and federal human trafficking consultations: Shifting discourses on sex trafficking in Canada. *Journal of human trafficking*, 7(4), 454-475. Retrieved from:

<https://doi.org/10.1080/23322705.2020.1743604>

- Hamzah, N. A., Othman, N., Musa, W. A. (2020). Increasing and Reduction Factors in the Issue of Human Trafficking in Malaysia from the Perspective of Enforcement. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 10(8), 843-861. Retrieved from:

<http://dx.doi.org/10.6007/IJARBS/v10-i8/7641>

- Kiss, L & Zimmerman, C. (2019) Human trafficking and labor exploitation: Toward identifying, implementing, and evaluating effective responses. *PLoS Med*, 16(1), e1002740. Retrieved from:

<https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1002740>

- Kook, K., Zhang, S., Sanchez, G., & Achilli, L. (2018). “I want to be trafficked so I can migrate!”: Cross-border movement of North Koreans into China through Brokerage and Smuggling Networks. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 676(1), 114–134. Retrieved from:

<https://doi.org/10.1177/0002716217748591>

- Middleton, J., & Edwards, E. (2021). Detecting child trafficking within the child welfare system: recommendations and best practices for screening and identification protocols in the United States. *Forensic Res Criminol Int J*, 9(1), 1-10. Retrieved from:

<https://b2n.ir/w72399>

- Muraszkievicz, J. (2019). Protecting Victims of Human Trafficking from Liability: An Evaluation of Section 45 of the Modern Slavery Act. *The Journal of Criminal Law*, 83(5), 394-405. Retrieved from:

<https://doi.org/10.1177/0022018319857497>

- Norwood, J. S. (2020). Labor exploitation of migrant farmworkers: risks for human trafficking. *Journal of human trafficking*, 6(2), 209-220. Retrieved from:

<https://doi.org/10.1080/23322705.2020.1690111>

- Okoli, N & Idemudia, U. (2020). Survivor’s Perceptions of Human Trafficking Rehabilitation Programs in Nigeria: Empowerment or Disempowerment?. *Journal of Human Trafficking*, 1-20. Retrieved from:
<https://doi.org/10.1080/23322705.2020.1777382>
- Pacheco, V. (2020). Discourse Analysis of International Reporting on Human Trafficking of North Koreans at the Border with China. *Journal of Human Trafficking*, 1-25. Retrieved from:
<https://doi.org/10.1080/23322705.2020.1823770>
- Du Preez, P., & Simmonds, S. (2013). Trafficking as a Human Rights Violation: Is South Africa's Curriculum Stuck in a Traffick Jam?. *Journal of curriculum and teaching*, 2(2), 102-111. Retrieved from:
<https://eric.ed.gov/?id=EJ1157779>
- Samuni, N., & Kanyo, N. I. (2013). Usaha Malaysia dalam membanteras jenayah pemerdagangan orang: Satu tinjauan. *International Journal of Environment, Society and Space (IJESS)*, 1(1), 62-74.
- Sasaki, A. (2020). Are “trained” migrants and “educated” international students at risk? Understanding human trafficking in Japan. *Journal of Human Trafficking*, 6(2), 244-254. Retrieved from:
<https://doi.org/10.1080/23322705.2020.1691875>
- Todres, J& Diaz,A. (2021). COVID-19 and Human Trafficking—the Amplified Impact on Vulnerable Populations. *American Medical Association*, 175(2), 123-125. Retrieved from:
<https://jamanetwork.com/ on 11/27/2021>
- Yang, E. (2016). *Human Trafficking in South East Asia and Economic Empowerment*. Retrieved from:
<https://b2n.ir/b57453>